

Projekt: Bedre tandpleje og tandsundhed for særligt udsatte

Formål

Overordnet formål

De overordnede mål for projektet er dels at forbedre tandsundhedstilstanden for særligt udsatte borgere, dvs. voksne og ældre personer, der af fysiske, psykiske eller sociale årsager ikke har mulighed for at benytte det almindelige tandplejetilbud, og dels at forbedre mulighederne for at disse modtager adækvat tandpleje. Det er dokumenteret, at tandsundheden i disse udsatte befolkningsgrupper er meget ringe, og at der både er et stort udækket tandbehandlingsbehov og et stort udækket behov for forebyggelse (1).

Etablering af viden-center

Med henblik på at tilgodese projektets overordnede mål ønskes det at etablere et viden-center for behandling og forebyggelse af tandsygdomme hos særligt udsatte voksne og ældre. Viden-centerets aktiviteter skal bygge bro mellem på den ene side opsamlet og genereret viden, og på den anden side hverdagens praktiske udfordringer for alle, der har med de særligt udsatte borgergrupper at gøre, men også for borgerne selv og deres eventuelle pårørende. Der er tale om et område, som på grund af stramme studieplaner kun i meget beskedent omfang dækkes af de tandlægefaglige uddannelsers curriculum. Der er også tale om et område, som i udpræget grad har et tværfagligt indhold. Viden-centret aktiviteter skal således ikke blot rettes mod de "tandlægefaglige", men også - og i højere grad - mod andre personalegrupper i sundheds- og socialektoren, personer der har den daglige kontakt med udsatte borgergrupper. For de udsatte borgere er forebyggelse et nøgleord, og forebyggelsen går gennem de personer, som har kontakten til den udsatte borger i det daglige. Målgruppen for projektet vil således udgøre ca. 200.000 borgere og 100.000 medarbejdere og fagpersoner i kommuner og regioner (se tabel 1).

Formålet med viden-center

Formålet med viden-centret er således at generere, opsamle, styrke og formidle resultater af såvel teoretisk som anvendt forskning på området, med henblik på udvikling af behandlings- og forebyggelsestilbud til disse belastede befolkningsgrupper. Der vil blive lagt særlig vægt på letforståelig formidling af evidensbaseret viden, metoder og "værktøjer", som direkte kan anvendes i dagligdagen af alle de involverede persongrupper. Nøgleordene for viden-centerets funktion er - anvendt forskning og brobygning mellem teori og praksis – mellem tandpleje, pleje og omsorg.

Baggrund

Det danske tandplejesystem

Danmark har et velorganiseret tandplejesystem for såvel børnebefolkningen som den voksne befolkning, og systemet fungerer godt for dem, der bruger systemet. Befolkningsundersøgelser viser således til stadighed forbedringer i tandsundhed for såvel børn (2) som voksne (3). Denne positive udvikling har desværre også en bagside, nemlig en ophobning af tandsygdom i den del af voksen- og ældrebefolkningen, der af fysiske, psykiske eller sociale årsager er afhængige af andres assistance til dels at opnå tandbehandling og dels til at gennemføre en sundhedsadfærd, der beskytter mod tandsygdomme. Der ses således en øget polarisering i sundhedstilstanden mellem "normalbefolkningen og de udsatte grupper (4). Der blev ved lov etableret tandplejeordninger for fysisk svækkede eller demente ældre (omsorgstændpleje) i 1994 og i 2001 et særligt tilbud om tandpleje for psykisk syge og udviklingshæmmede borgere (specialtændpleje), som ikke kan benytte praksistændplejen. Begge tilbud er i dag en kommunal forpligtigelse.

Mangler i det danske tandplejesystem

De nævnte ordninger dækker imidlertid af forskellige grunde langt fra behovet. Dels viser flere undersøgelser, at ordningerne slet ikke bliver benyttet i det omfang de er tænkt (5,6), dels at der er persongrupper, som slet ikke er omfattet af ordningerne, men som har lignende problemer, og endelig at det står dårligt til med det forebyggende element (6). For borgere med sociale handicaps (hjemløse, misbrugere etc.) er der ud over behandling hos privatpraktiserende tandlæger (som de fleste særligt udsatte ikke føler sig velkomne i), kun meget beskedne muligheder for tandpleje, og der er overvejende tale om programmer på forsøgsniveau (7-9), og for stofmisbrugere er der ingen målrettet indsats. At gennemføre tandplejeprogrammer (såvel behandling som forebyggelse) for de særligt udsatte grupper stiller krav om speciel viden om og kendskab til de tandsygdomme, som udsatte borgere er i risiko for i særlig grad, men der stilles også krav om viden hos tandlæger og tandlægeligt faglig personale om håndtering af behandlingssituationer (10). På tandlægestudiet er undervisning i fagområdet sparsom og på et basalt niveau, idet det anses at høre til på et postgraduat niveau.

Ændringer i tandsygdomssituationen i forhold til tidligere

Selvom der er sket en polarisering i tandsygdomsforekomsten, har både de ældre, men også andre grupper i dag generelt bevaret langt flere naturlige tænder, som kræver en helt anden behandling og vedligeholdelse (11,12), også når man ikke kan tage vare på sig selv. Dette stiller "hjælperne" i en helt ny situation og med helt andre kompetencekrav end tidligere, hvor hjælpeløse ældre, misbrugere, psykisk syge, udviklingshæmmede og andre udsatte grupper overvejende var tandløse med eller uden aftagelige tandproteser. Det er således vigtigt at udvikle nye metoder inden for dette område og sikre viden-spredning og uddannelse lokalt og landsdækkende med inddragelse af samtlige aktører og interessenter.

Særlige krav

Der stilles særlige krav til de medarbejdere, som assisterer udsatte borgere i hverdagen (13). Mange af disse faggrupper har kun kortvarig eller ingen specifik uddannelse på tandplejeområdet. Der foreligger publikationer af danske studier, men generelt er området forskningsmæssigt relativt udækket også internationalt. Der er dog klart tale om et stadigt stigende problem, idet der bliver flere og flere ældre med behov for personlig hjælp på grund af en øget levealder og dermed et større antal ældre med demenslidelser og kronisk sygdom.

Målgrupper for projektet

11 forskellige målgrupper

Viden-centerets aktiviteter tilrettelægges med det overordnede mål at forbedre den tandsundhedsfaglige indsats for mennesker, der er særligt udsatte. Målgruppen for centerets aktiviteter inden for vidensformidling, læring og uddannelse er 1) medarbejdere, der arbejder med disse særlige borgergrupper i kommuner og regioner, samt 2) myndigheder, 3) institutioner, 4) organisationer, 5) den kommunale tandpleje, 6) praktiserende tandlæger og deres personale, 7) private virksomheder og 8) medier, som har tandsundhedsfaglige og undervisningsmæssige opgaver i forhold til særligt udsatte borgere og deres pårørende, men også 9) leverandører og fabrikanter af velfærdsteknologiske løsninger som kan styrke den daglige indsats. Viden-centerets påtænkte publikationer og hjemmeside vil desuden blive rettet imod 10) de udsatte selv og 11) deres pårørende, idet det antages, at mange omkring de særligt udsatte borgere gerne vil orientere sig på det tandsundhedsfaglige område og få ny viden.

Ud fra tilgængelige data kan det estimeres, at ca. 200.000, voksne borgere har behov for særlig hjælp til tandpleje og forebyggelse på et tidspunkt i deres livsforløb, og at de personalegrupper, som omgiver disse borgere, udgør mere end 100.000 ansatte i kommuner og regioner (Tabel 1). Tallene er imidlertid behæftet med en vis usikkerhed både i opadgående og nedadgående retning, men samlet set vil målgruppen for viden-centret omfatte ca. 300.000 borgere i Danmark.

Tabel 1.

	Antal
Borgere med demens	90.000 ¹
Fysisk handicappede borgere som har brug for særlig tandpleje	5.000 ²
Udviklingshæmmede borgere	25.000 ³
Psykisk syge borgere (skizofreni)	30.000 ⁴
Hjemløse/misbrugere borgere	5.000 ⁵
Borgere med neuromuskulære lidelser (sclerose, Mb. Parkinson , Mb. Huntington, muskelsvind mv.)	5.000 ⁶
Øvrige borgere med et omfattende misbrug	33.000 ⁷
Andre – socialt marginaliserede, andre sindslidelser eller traumatiserede mv.	10.000 ⁸
Borgere i alt	203.000

Praktiserende tandlæger+ stab	8.000 ⁹
Kommunale tandlæger + stab	3.000 ¹⁰
Kommunale medarbejdere indenfor ældreområdet	100.000 ¹¹
Kommunale medarbejdere i øvrigt	Ukendt > 0 ¹²
Regionale medarbejdere i psykiatri	7.000 ¹³
Medarbejdere i alt	>118.000

1. <http://www.videnscenterfordemens.dk/viden-om-demens/nyheder/2014/03/ny-prognose-for-antal-demensramte-i-danmark/>
2. Konservativt skøn
3. <http://www.kl.dk/Okonomi-og-dokumentation/Udvikling-i-antal-modtagere-af-ser-vice-losydelser-2009-2015-id214151/>
4. <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/psyke/sygdomme/skizofreni/skizofreni-forekomst/>
5. <https://www.sfi.dk/publikationer/hjemloeshed-i-danmark-2015-2880/>
6. <https://scleroseforeningen.dk/nyhed/nye-tal-fra-scleroseregisteret> - der tages udgangspunkt i at kun 1/3 vil få brug for særlig hjælp
7. http://stofinfo.sst.dk/Forsiden/Statistik/M_stofmis.aspx
8. Skønnet
9. Skøn ud fra: <https://www.sst.dk/~media/2832D9385E3C4DDA8541D2C57D54A195.ashx>
10. Skøn ud fra <https://www.sst.dk/~media/2832D9385E3C4DDA8541D2C57D54A195.ashx>
11. http://www.stm.dk/multimedia/Fakta_ldreomr_det.pdf
12. Ingen tilgængelig data
13. Konservativt skøn ud fra data fra Region Midt (<http://www.psykiatrien.rm.dk/siteassets/om-os/nogletal-fra-psykiatrien/2016-noegletal-region-midt.pdf> (26.680 ansatte)

Viden-centerets påtænkte aktiviteter

Landsdækkende konference

Det er tanken, at viden-centrets funktion kickstartes med en landsdækkende konference, som samler specialister, konsulenter og andre aktører med særlig viden indenfor området. Tanken er at etablere et netværk for alle, der arbejder med målgrupperne, således at allerede indhentede erfaringer fra lokale projekter om praktisk håndtering af tandbehandling samt metoder til gennemførelse af forebyggende foranstaltninger opsamles. Viden-centret skal videreformidle og sprede denne viden ved hjælp af virtuelle metoder, og der udarbejdes en elektronisk og offentlig tilgængelig hvidbog på baggrund af konferencen. En hvidbog – eller idekatalog i form af en hjemmeside, som til stadighed udbygges af centret og suppleres med nationale og internationale forskningsresultater, inputs fra leverandører og fabrikanter af relevant velfærdsteknologi, offentlige myndigheder og andre aktører på området. Denne hjemmeside vil, udover at skabe inspiration, også kunne udgøre et katalog over ”best-practice” og evidens på området.

Viden-centerets øvrige opgaver

Viden-centeret skal desuden have til opgave at sikre kommunikation af nyheder, erfaringsudveksling osv. fra den praktiske hverdag. Desuden skal centeret assistere ved initiering og evaluering af lokale projekter (herunder allerede eksisterende lokale projekter). Viden-centeret har endelig til opgave at initiere og støtte forskningsprojekter, herunder Ph.d. projekter, og bidrage til at udvikle postgraduat undervisning, for eksempel i form af kurser, temadage, konferencer rundt om i landet.

Organisation:

Viden-centrets ledelse

Viden-centret ledelse udgøres af en bestyrelse bestående af formanden for Forum for Social- og ældre tandpleje, yderligere en repræsentant fra Forum for Social- og ældretandpleje samt institutlederen for Odontologisk Institut, Københavns Universitet. Bestyrelsen fastsætter regler for centerlederens økonomiske kompetence og godkender centret årsplan, årsrapport, budget og regnskab. Centrets drift evalueres ved kvartalsvise møder mellem centerlederen og bestyrelsen

Viden-centrets placering

Viden-centret placeres fysisk på Odontologisk Institut på Københavns Universitet, hvor centerlederen placeres. Det forudsættes at centerlederen har videnskabelige kvalifikationer på lektor- eller professorniveau. Centerlederen er ansvarlig for centrets daglige drift og referer til bestyrelsen. Derudover tilknyttes ikke yderligere faste medarbejdere, idet såvel ydelser indenfor it/web, sekretariatsfunktion, samt faglige ydelser af anden art købes eksternt på konsulentvilkår. Det forudsættes at centerlederen kan indgå i Odontologisk Instituts videnskabelige miljø og i et vist omfang initiere og medvirke ved relevante videnskabelige projekter.

Økonomi

Det er hensigten, at viden-centeret efter tre år skal være selv bærende økonomisk bl.a. ved abonnementsordning på hjemmesiden når den er færdig udviklet.

Budget for de første tre år:

1 centerleder, løn + pension i 3 år (lektor- eller professorkvalificeret)	2,4
IT udstyr (opkøbes på Odontologisk instituts net)	0,1
Udgifter til udvikling og etablering af IT platform (hjemmeside)	0,5
Landskonference til at kickstarte projektet	0,3
Sekretariatsbistand	0,6
Husleje og forbrugsafgifter (odontologisk Institut)	0,2
Andre konsulentydelse (fagkonsulenter, revisorbistand mv.)	0,6
Kampagnemateriale mv.	0,3
Andre udgifter bl.a. rejseudgifter og promovering på konferencer og kongresser mv.	0,2
Indtægter fra uddannelsesaktiviteter salg af materialer mv.	-0,3
Finansieringsbehov i alt i tre år	4,9 mio. kr.

Referencer

1. Hede B. Tandplejens stedbørn – de udsatte og de udstødte. Tandlægebladet 2015; 119: 794-801.
2. Christensen LB, Hede B. Faglige udfordringer for fremtidens tandpleje, set i et samfundsodontologisk perspektiv. I Aktuel nordisk odontologi 2017. 42.årgang. Universitetsforlaget. Oslo 2017
3. Petersen PE, Ekholm O, Jürgensen N. Overvågning af voksenbefolkningens tandstatus og tandlægebesøg i Danmark. Tandlægebladet 2010;114:480-91.
4. Christensen, LB , Hede, B , Rosing, K, Özhayat, EB. Caries, fra folkesygdom til socialt stigma Tandlægebladet 2013; 117: 204-11
5. Hede B, Christensen LB. Omsorgstandpleje efter kommunalreformen. Tandlægebladet 2012; 116: 890-7.
6. Modernisering af omsorgstandplejen. Anbefalinger for en styrket forebyggelse, behandling, visitation og organisering. Sundhedsstyrelsen, København 2016
7. Christensen LB, Christophersen R, Grønbech C, Hede B. Tandklinikken Tandrødderne -For misbrugere og socialt udsatte Evalueringsrapport projekt Tandrødderne Januar 2016. I Tandklinikken Tandrødderne - For misbrugere og socialt udsatte Evalueringsrapport projekt Tandrødderne januar 2016.
8. Hede B, Rasmussen DS. "Smilet" Projekt om opsøgende tandpleje for socialt udsatte i Skive kommune 2013-2015. Faglig evaluering. Evalueringsrapport februar 2016.
9. Hede B. Opsøgende tandpleje for særligt socialt udsatte borgere I Svendborg Kommune. Faglig evaluering af projektperioden 2013-2015. Evalueringsrapport februar 2016.
10. Bagger M, Hede B. Tandbehandling af komplekse patienter med særlige behov: behandlingsmæssige overvejelser. Tandlægebladet 2016; 120: 786-92.
11. Christensen LB, Hede B, Siukosaari,P. Demografiske og sociale forandringer samt forekomst af tandsygdomme i den ældre generation - status og udviklinger. Tandlægebladet 2017; 121: 22-30.
12. Rosing K, Hede B, Christensen LB. A register-based study of variations in services received among dental care attenders. Acta Odontologica Scandinavica 2016;74:14-35. Tilgængelig fra, DOI: 10.3109/00016357.2015.1034771
13. Strand GV, Stenerud G, Hede B. Munnstell i sykehjem. Tandlægebladet 2017; 121: 144-50.

Lisa Bøge Christensen

Lektor, ph.d.
Københavns Universitet
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet
Odontologisk Institut
Nørre Alle 20
2200 København N

Børge Hede

Overtandlæge, ph.d., extern lektor
Voksentandplejen
Københavns Kommune
Sundheds- og Omsorgsforvaltningen
Tietgensgade 31B, 2
1704 København V